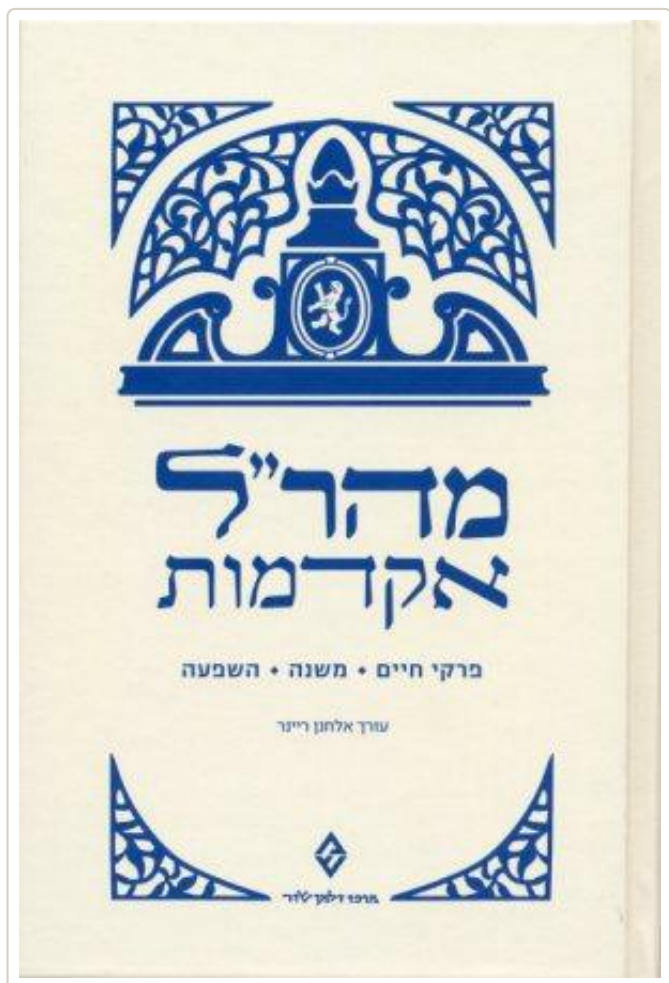

[...]

הרהורים אלו הקדימו את קריאתי בספר "מהר"ל: אקדמות" [2] והתפתחו תוך כדי קריאה. הספר יצא לאור בעריכתו של פרופ' אלחנן ריינר לרגל פרישתו מההוראה באוניברסיטת תל-אביב, וניכרת בו אנינות טעמו, הן בבחירת הכותבים והנושאים, והן בעריכה המוקפדת הכוללת גם הפניות למאמרים מקבילים המתפרסמים לראשונה בקובץ זה (גם ההגהה מוקפדת, אך משום מה במאמר אחד ורק בו יש (מספר טעויות הקלדה – ככל הנראה נוסף אחרון לקובץ).

זהו ספר רב תחומי, המאגד מאמרים מהשורה הראשונה בתחומים שונים – היסטוריה, ביבליוגרפיה, מחשבת ישראל, אמנות, קבלה, גאומטריה וקולנוע. המגוון הרחב אפשר להשוות בין המאמרים השונים בהתאם לשרטוטי-המחשבה הנזכרים, ולחדד אותם. כהכרת תודה על כך לידידי, עורך הספר, ולספר עצמו, הנני לרשום באופן לא-שיטתי מספר הערות על המאמרים השונים.

מאמרו של הלל יוסף קיבל פותח את הקובץ: פראג היהודית, פראג הנוצרית והטירה בתור הזהב של העיר. זהו מאמר מחקרי קלאסי, בהכפיפו את כל מאורעותיה של פראג באותו פרק זמן לאינטרס הכספי. כך מתחדדת הסיבתיות: הכל נהיר. עקרון-על אחד מסביר את הכל. דומה לו גם מאמרה של רחל לאה גרינבלט, 'עשות ספרים אין קץ חיבר': דפוס, זיכרון, כתיבה אוטוביוגרפית ומהר"ל מפראג, אלא שכאן הדגש אינו על הכסף אלא על המעמד הפוליטי.

מאמרו של יצחק יודלוב, מהר"ל מפראג, חיו ויצירתו הספרותית, כולל אבני דרך יסודיות לכל מחקר עתידי בתחום. ממין המאמרים שלא די בקריאתם, אלא יש צורך בהחזקתם בספרייה הפרטית. זהו מאמר שימושי.

מאמרו של אלחנן ריינר, 'יחוס והוצאת שם רע: מהר"ל, משפחת בצלאל ופרשת הנאדלר, נועז ושנון. הוא ממין המחקרים המוצאים מקורות חדשים, אך לא מן הגניזה אלא מארון הספרים: משו"ת מהרש"ל ומים של שלמה הוא מוצא ידיעות "חדשות" שלא ניתנה להן תשומת לב מספקת, אודות לעז ממזרות שהוצא על משפחת מהר"ל, הקשור לשומא בגודל סיכת-מחט. כדרכו במאמרים אחרים, מבקש ריינר הקשר רחב יותר, במלחמות הרוחשות מתחת לפני השטח, והפעם בין מעמד האשכנזים האריסטורקטי הבא-זה-מקורב לפולין, לבין המעמד העממי, השוכן בה זה-מכבר, המתחיל כעת להצמיח מתוכו גדולי תורה, וזאת לא מעט בזכות המצאת הדפוס. המאמר מגולל את המאורעות כפי שאירעו על פי דעתו של החוקר, ובכך הוא נוח לקריאה ומרתק, מה שלא היה כן אילו היה נכתב אבן אחר לבנה, תחילה הידוע והברור ואחר כך המשוער והנראה. ובמקום תקנתו זו אתה מוצא חולשתו, שאין ברור לקורא מה מהנתונים ברור ומה אינו אלא משוער.

מאמרו של משה אידל, על גלמים אסטרליים, הדלאי לאמה ומהר"ל, מכיל כדרכו מקורות חדשים מכתבי יד. אך מאמר זה עוסק פחות בניתוח ויותר בהפניות למאמרים אחרים של הכותב.

מאמרו של יורם יעקבסון, קדושת הסדר וסדר הקדושה בהגותו של מהר"ל מפראג, פותח את חטיבת "עיונים במשנתו" של מהר"ל, ומהווה גולת הכותרת של הקובץ בהבנה המעמיקה ובידע המפליא. ההערות מנוצלות להתנגחויות רבות מספור בברי-פלוגתא, בראשם אנדרה נהר, שסגנונו הצרפתי והאישי גורם ליעקבסון בלבול וסלידה, כך מתקבל הרושם. אולם גם במאמר חשוב זה, רבות ההפניות בהערות השוליים למאמרים שאין כל דיון בתוכם.

אחד מברי-הפלוגתא של יעקבסון מופיע אף הוא בקובץ, והוא דוד סורוצקין ומאמרו מהר"ל מפראג, עיצוב הקנון היהודי ומעמדם הזר של יהודי אירופה בעת החדשה. כאן מתבאר אחד מעקרונות היסוד של מהר"ל, "הנבדל", על פי נסיבות היסטוריות וחברתיות. באופן מרשים וידע בינתחומי מבסס הכותב את טיעונו המחודש.

מאמרו של פאבל סלאדק, תיאולוג עם נטיה הומניסטית: העמדות החברתיות והאנתרופולוגיות של מהר"ל מפראג, מהווה מחקר קלאסי אך בעל נימה אישית ההופכת את חלקו הראשון למעניין יותר: מהר"ל מוצג בו כקרוב ברוח לחוקרים אינטלקטואלים בימינו, הפועלים מחוץ למסגרת ממסדית, ב"קלויז"ים בהם הם מוצאים קומץ חברים לדעה, ואליהם הם מפנים את פרסומיהם שבכתב.

אלן בריל, במאמרו מהר"ל ומושג האני' של העת החדשה המוקדמת, מציב באופן מעניין קשת רחבה מאוד של רעיונות מהר"ליים מתוך השוואה להוגים בני זמנו, ומה שיותר מעניין: בני זמניו.

השער הרביעי איזוטרי מעט, רבים יראו בו עיסוקים ארכאיים. המאמר הראשון בו פונה למתעניינים ברעיונותיו של קפלר; השני פונה למתעניינים בגאומטריה ובמבנים גאומטריים (אך גם אוסטרליץ של זבאלד התעניין בהם...); והשלישי עוסק ברעיונות אריסטוטליים (והטרנספורמציה שהם עברו עד ימינו דרך מהר"ל) (אך גם אני מתעניין בהם).

מאמרו של בנימין בראון הפותח את השער החמישי, 'שני מיני האחדות': מהר"ל, השפת אמת' והמפנה הדואליסטי בחסידות פולין המאוחרת, פורס רעיון מקורי ומעניין הקושר את השינויים הפוליטיים ב"דור השני לחסידות" עם שינויים תיאולוגיים שנעשו במקרים ספורים באופן מודע. ביניהם גם ויתור על כמה מעקרונות היסוד של החסידות, והתקרבות לעמדותיו של "נפש החיים" במיצעו של מהר"ל.

ואילו מאמרו של שמואל ויגודה, הגולם בארץ הגלים: על לימודי מהר"ל במחצית השנייה של המאה העשרים בצרפת, מביא נתונים חדשים על פרשיות מעניינות ואישים מרתקים בצרפת של העשורים האחרונים.

זו אינה סקירה מקפת והיא לא אמורה להיות כזו. למרות שקראתי את הספר כולו, לא כתבתי על כולם, אלא על אלו שמצאתי עניין מיוחד בהם. ואכן, כל אחד ימצא את הקרוב לטעמו בין 588 עמודי הספר.